

Ärende: Svenska Finlands folktings utlåtande till riksdagens social- och hälsovårdsutskott gällande regeringspropositionerna som gäller social- och hälsovårds- och landskapsreformen, lagen om kundens valfrihet inom social och hälsovården samt lagen om produktion av social- och hälsotjänster

Hänvisning: Inbjudan att höras som sakkunnig och ge ett skriftligt utlåtande 15.5.2017

UTLÅTANDE

Svenska Finlands folkting tackar för möjligheten att ge ett utlåtande om de berörda reformerna. I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag tar Folktinget ställning till de frågor som berör de språkliga rättigheterna.

I nuläget tillgodoses inte invånarnas grundlagstryggade rätt till social- och hälsovård på svenska och finska enligt lika grunder i tillräcklig utsträckning. Bristerna har lyfts fram i Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen (2006, 2009 och 2013) och i internationella expertbedömningar, såsom Europarådets expertkommittés rapport om tillämpningen av den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (2012) och rapporten av Rådgivande kommittén till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (2016).

Ett av syftena med vård- och landskapsreformen är att säkerställa att hela befolkningen har jämlik tillgång till social- och hälsovård. Det omfattar även jämlikheten mellan språkgrupperna. För att uppnå likvärdig tillgång till service på svenska och finska, är det viktigt att bedöma de konsekvenser reformen har för den svenskspråkiga befolkningen.

Enligt Folktinget är förslaget bedömning av konsekvenserna för de språkliga rättigheterna starkt juridiskt betonad. Då det är fråga om en exceptionellt omfattande reform borde de praktiska konsekvenserna för de språkliga rättigheterna och för rätten till social- och hälsovård utredas närmare.

LANDSKAPSLAGEN

Invånarnas påverkningsmöjligheter

Reformen påverkar direkt möjligheten för den svenskspråkiga befolkningen att delta i beslutsfattandet, då dess procentuella andel minskar i landskapen i jämförelse med kommunerna. Den minskade andelen svenskspråkiga personer är dock inte den enda förändringen som påverkar den svenskspråkiga befolkningens inflytande i landskapets beslutsfattande. Följden av detta är den svenskspråkiga befolkningen utgående från förevarande proposition kommer att ha kraftigt reducerade möjligheter att påverka beslut som rör dem själva. En dylik erodering av de demokratiska rättigheterna är enligt Folktinget oacceptabel.

Folktinget hänvisar här till de skyldigheter det allmänna har att främja invånarnas demokratiska rättigheter. Enligt grundlagen 14 § 4 mom. ska det allmänna främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller

honom eller henne själv. Enligt grundlagen 17 § 2 mom. ska det allmänna all tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings samhällsliga behov enligt lika grunder.

I förslaget kompenseras bortfallet av demokratiskt inflytande för den språkliga minoriteten – finska eller svenska – med hjälp av ett påverkansorgan för den språkliga minoriteten (landskapslagen 27 §). Folktinget ser dock att organet inte är tillräckligt starkt för att den språkliga minoritetens rätt till inflytande ska anses tryggat i enlighet med grundlagens 14 § och 17 §. Det är problematiskt att regeringen nämner att de svensksspråkigas verkliga möjlighet till inflytande i beslutsfattandet försämras samtidigt som man gått inför att försvaga organet från en regelrätt nämnd till ett påverkansorgan.

Påverkansorganet utgör inte en egentlig nämnd som skulle kunna inneha offentlig makt. Organet är heller inte knutet till landskapets förvaltning och man har heller inte tryggat tillräckliga resurser och inflytande för att påverkansorganet ska kunna genomföra sin uppgift. Påverkansorganets ställning bör därför stärkas på flera punkter.

Med tanke på påverkansorganets centrala roll förutsätter Folktinget att påverkansorganet ska vara en lagstadgad och obligatorisk nämnd enligt landskapslagen 6 kap. 29 § 1 mom. Regleringen om påverkansorganet bör därmed flyttas till landskapslagens 6 kap så att organets ställning som obligatorisk nämnd konstateras i 29 § 1 mom. om landskapets organ och den närmare regleringen om organet bör flyttas från 5 kap. till 6 kap. En lämpning benämning på organet kunde vara "Nämnd för minoritetens språk".

Det är inte tillräckligt att enbart stärka organets formella status som lagstadgad nämnd. Organet bör dessutom tryggas verklig insyn och reellt inflytande i landskapets beslutsfattande. För att uppnå detta bör man i bestämmelsen stadga om att organets ordförande är medlem i landskapsstyrelsen. Folktinget ser detta som en förutsättning för att den språkliga minoriteten ska ha faktiska möjligheter att genomföra sin demokratiska rätt att påverka beslutsfattande inom de tvåspråkiga landskapen.

För att nämnden ska ha reella möjligheter att påverka beslutsfattandet, bör man i detaljmotiveringarna till bestämmelsen uttryckligen konstatera att påverkansorganets utredningar, bedömningar och definitioner av servicebehovet ska beaktas i landskapets beslutsfattande. Om detta fanns ett stadgande på lagnivå i vårdreformsförslaget från förra valperioden, RP 324/2014. I bestämmelsens detaljmotiveringar bör dessutom omnämnas att landskapsstyrelsen bör ta upp organets årliga rapport om tjänsterna på minoritetens språk till behandling i styrelsen.

Folktinget föreslår att landskapslagen 29 § 1 mom. om landskapets organ kompletteras på följande sätt:

I landskapet ska det förutom fullmäktige finnas en landskapsstyrelse och en revisionsnämnd. I tvåspråkiga landskap ska det dessutom finnas en nämnd för minoritetens språk.

Folktinget föreslår att det till den föreslagna landskapslagens 27 § flyttas till landskapslagens 6 kap. med följande ändringar:

xx § Nämnd för minoritetens språk

I tvåspråkiga landskap finns en nämnd för minoritetens språk, svenska eller finska. Till medlemmar i nämnden väljs personer som representerar de invånare i landskapet som talar minoritetens språk.

Nämnden för minoritetens språk har till uppgift att utreda, bedöma och fastställa vilka tjänster landskapets språkliga minoritet har behov av och följa tillgången på tjänsterna och deras kvalitet. Nämndens uppgift är att utifrån utredningarna, bedömningarna och uppföljningen lägga fram förslag om hur de tjänster som tillhandahålls på minoritetens språk ska utvecklas och om kraven på personalens språkkunskaper och utvecklingen av språkkunskaperna. Nämnden kan även ha andra uppgifter som fastställts av landskapsstyrelsen. Nämnden ska årligen lämna landskapsstyrelsen en rapport om hur tjänsterna på minoritetens språk genomförts.

Folktinget föreslår att det till den föreslagna landskapslagens 30§ om organens sammansättning görs följande tillägg:

I tvåspråkiga landskap ska minst en medlem i landskapsstyrelsen representera den svenskspråkiga befolkningen.

Organet bör dessutom ha initiativrätt i enlighet med landskapslagen 24 § 2 mom. så att ett initiativ från organet bör tas upp till behandling inom sex månader. Ytterligare är det viktigt att den som är föredragande i nämnden har tjänstemannaansvar.

LAG OM ORDNANDE AV SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRD

11 § Tjänster som samlas till större helheter

I utkastets 11 § stadgas om tjänster som samlas till större helheter. Enligt bestämmelsens 2 mom. koncentreras den omfattande jourverksamheten dygnet runt till 12 landskap. Anmärkningsvärt är att Österbottens landskap inte är ett av de landskap som får rätt att ordna omfattande jour dygnet runt. Detta medför att Vasa centralsjukhus enligt förslaget inte är ett sjukhus med omfattande jour, något som är ytterst problematiskt för de språkliga rättigheterna. För att trygga befolkningens språkliga rättigheter ska istället landskapet Södra Österbotten ordna omfattande jourtjänster också på svenska.

Folktinget kan inte acceptera lösningen att ge Södra Österbottens landskap ansvar för omfattande jourtjänster på Österbottens landskaps bekostnad. Folktinget anför följande skäl.

Folktinget hänvisar till grundlagens bestämmelser om social- och hälsovård och om språk. Enligt grundlagens 17 § 2 mom. om rätten till eget språk och kultur bör det allmänna tillgodose landets finsk- och svenskspråkiga befolknings samhällsliga behov enligt lika grunder. Detta omfattar även tillräckliga social- och hälsovårdstjänster. De grundläggande språkliga rättigheterna förutsätter att nationalspråken är både formellt och faktiskt likställda och att rättigheterna förverkligas på ett sätt som fungerar i praktiken.

Enligt grundlagens 19 § 3 mom. om social trygghet ska det allmänna tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Bedömt som en helhet innebär grundlagens 17 § och 19 § att när rätten till tillräckliga vårdtjänster tillgodoses, ska också de språkliga rättigheterna tryggas.

Enligt grundlagens 122 § om den administrativa indelningen ska när förvaltningen organiseras en indelning i sinsemellan förenliga områden eftersträvas så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att erhålla tjänster på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder.

Professor Olli Mäenpää har i ett utlåtande (1.7.2016) till Svenska reformgruppen, ett samarbete mellan Folktinget och Finlands kommunförbunds svenska avdelning, tagit ställning till de grundläggande språkliga rättigheterna i den aktuella reformen. Enligt Mäenpää bör de grundläggande språkliga rättigheterna tryggas som ett fungerande element integrerat i den administrativa organiseringen och i verkställandet av tillräckliga social-, hälso- och sjukvårdstjänster. Rätten till tillräckliga social- och hälsovårdstjänster kan enligt Mäenpää inte tryggas på ett sätt som åsidosätter de grundläggande språkliga rättigheterna.

Enligt professor Mäenpää är det inte möjligt att i lagberedningen ge administrativa ändamålsenlighetsaspekter och ekonomiska aspekter lika mycket eller mer vikt än vad man ger de grundläggande rättigheterna.

Enligt Folktinget är det mycket osannolikt att den valda lösningen skulle kunna trygga de språkliga rättigheterna då det måste ses som väldigt utmanande att skapa en fungerande tvåspråkig vård i en finskspråkig organisation belägen i en finskspråkig region. Mot bakgrund av detta ser Folktinget att man i proposition klart prioriterat administrativa ändamålsenlighetsaspekter framom de språkliga rättigheterna.

I förslagets språkkonsekvensbedömning (s. 289) konstateras att den föreslagna lösningen är bättre bl.a. för patientsäkerheten. Folktinget framhåller att språket i akuta situationer i högsta grad en fråga om patientsäkerhet. Kommunikationen mellan vårdpersonal och patient kan vara av kritisk betydelse för ett gott vårdresultat. I Finland har vi inte en korrekt bild av detta eftersom man vid utredningen av vårdfel (Valvira) inte beaktar patientens modersmål.

Med beaktande av att förslaget har långt gående konsekvenser för de språkliga rättigheterna är de angivna skälen till jourstrukturen och att Österbottens landskap inte erhåller ansvar för omfattande jour klart otillräckliga. Folktinget förutsätter att lagförslaget ändras så att Österbottens landskap erhåller ansvar för omfattande jourtjänster dygnet runt.

Under ärendets förra behandling i riksdagen i samband med ändringen av hälso- och sjukvårdslagen förutsatte grundlagsutskottet att patienter som överförs från Vasa centralsjukhus till Seinäjoki centralsjukhus i praktiken bör kunna använda sitt eget språk. Social- och hälsovårdsutskottets ståndpunkt var att Seinäjoki centralsjukhus åläggs en skyldighet att erbjuda de omfattande jourtjänsterna dygnet runt på svenska, men utskottet hänsköt inte ärendet till grundlagsutskottet för kontroll av den valda lösningens grundlagsenlighet. Folktinget anser att den berörda skrivningen i hälso- och sjukvårdslagen inte garanterar de språkliga rättigheterna i praktiken och det är problematiskt att samma skrivning kopierats till det nu aktuella lagförslaget.

Folktinget förutsätter att man beaktar republikens presidents uttalande i samband med stadfästandet av ändringen av hälso- och sjukvårdslagen. Enligt president Sauli Niinistö kan jourtjänsterna överföras till Seinäjoki centralsjukhus enbart om det är säkerställt att patienter kan få servicen på svenska eller finska, enligt eget val. För att de aktuella omfattande jourtjänsterna ska kunna flyttas bör man alltså på förhand verifiera att servicen i verkligheten kan ges på tvås språk.

Planering, utveckling och styrning av landskapets service

För att de språkliga rättigheterna ska kunna genomföras i praktiken förutsätts en välplanerad och koordinerad insats av samtliga relevanta aktörer. Arbetet med att tillgodose de språkliga rättigheterna bör ta vid redan i planeringen av servicen för att man ska uppnå ett tillfredsställande resultat.

Enligt förslaget 16 § samordnas social- och hälsovården landskapen sinsemellan i landskapens samarbetsavtal. Enligt bestämmelsen ska landskapen bland annat komma överens om åtgärder för att säkerställa de språkliga rättigheterna. Folktinget ser dock att de landskapsinterna dokumenten, närmast landskapets servicestrategi (14 §) och landskapets servicelöfte (15 §), har en avgörande betydelse för hur de språkliga rättigheterna tryggas i praktiken. Med tanke på dokumentens fundamentala betydelse är det problematiskt att man inte har uppmärksammat de språkliga frågorna varken i bestämmelserna eller i deras motiveringar.

Landskapet bör i servicestrategin och servicelöftet förklara på vilket sätt de språkliga rättigheterna kommer att tillgodoses. Landskapet bör tydligt redogöra för hur det ska säkerställa jämlikheten mellan den svensk- och finskspråkiga befolkningen i praktiken. Språkliga aspekter av valfrihet, upphandlingsförfarande, närservice, digitala tjänster, klienthandlingar, information och kommunikation, språkkunskapskrav för personalen och strategier för en fungerande vårdkedja på svenska är exempel på faktorer som är avgörande för en fungerande social- och hälsovård för den språkliga minoriteten i landskapet. Här bör landskapet också redogöra för hur det ska garantera en obruten vårdkedja på svenska i samarbetet med andra aktörer såsom FPA och privata bolag.

LAGEN OM INFÖRANDE AV LANDSKAPSLAGEN, LAGEN OM ORDNANDE AV SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRD OCH LAGEN OM ORDNANDE AV RÄDDNINGSVÄSENDET

Beredningen av ärenden som gäller landskapens strukturer och serviceproduktion påbörjas av den temporära landskapsförvaltningen. Beredning kommer sannolikt att vara väldigt utslagsgivande för hur servicen ordnas och produceras i landskapen under en lång tid framöver. Med tanke på detta är det nödvändigt att det inom den temporära förvaltningen finns bred sakkunskap om hur de svenska strukturerna och den svenskspråkiga servicen ska ordnas för att landskapet ska kunna uppfylla sina lagstadgade skyldigheter.

Det är därför oroväckande att införandelagen saknar bestämmelser om de språkliga aspekterna av den temporära förvaltningen och beredningen. Ett minimikrav är att det temporära beredningsorganet i tvåspråkiga landskap bör ha medlemmar som har kunskap om ordnande av service på två språk.

LAGEN OM KUNDENS VALFRIHET INOM SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDEN

Jämlik tillgång till service

Valfriheten kan på sina håll, och speciellt i tätorter, förbättra tillgången till service och det gäller också tillgången till svenskspråkig service. Men i Finland är en betydande del av befolkningen bosatt på områden som inte är värst attraktiva för privata serviceproducenter.

Det finns en risk för att privata vårdproducenter primärt kommer att intressera sig för medelstora och större befolkningscentra och därmed är glesbygden och den språkliga minoriteten mindre intressant, vilket kan innebära att en betydande del av den svenskspråkiga befolkningen riskerar att inte omfattas av någon valfrihet. I större tätorter bor den svenskspråkiga befolkningen utspritt och också här kan därför den svenskspråkiga befolkningen anses bo i "glesbygd".

För den del av befolkningen som är bosatt på glesbygden och för vilka det inte finns intresserade serviceproducenter kan situationen bli problematisk. Eftersom landet är glest befolkat är det av största vikt att landskapet har en tydlig skyldighet att erbjuda social- och hälsovårdsservice för de delar av landskapen som inte är intressanta för privata serviceproducenter.

I dessa fall aktualiseras lagförslagets 43 § och 81 § om produktion av service vid så kallad marknadsbrist. I bestämmelserna om marknadsbrist beaktas dock enbart antalet serviceproducenter medan man förbiser hurvida service i praktiken finns att tillgå också på minoritetens språk. Det kommer att uppstå situationer där det officiellt existerar ett tillräckligt antal serviceproducenter som ger service på finska och svenska medan det i praktiken råder brist på service på svenska. Folktinget anser att bestämmelsen behöver kompletteras så att den beaktar verklig tillgång till service på modersmålet.

Folktinget anser att landskapen aktivt bör involvera påverkansorganet för minoritetens språk i arbetet att ordna tjänster på svenska. Det är organets uppgift att verka för att den service som produceras på minoritets språk håller hög kvalitet och är tillgänglig för landskapets invånare. Organet bör ha verkliga förutsättningar att genomföra sitt uppdrag.

Tillgången till vårdpersonal med kunskaper i svenska är begränsad inom ett flertal yrkesgrupper vilket utgör ett problem redan idag. För att valfriheten ska förverkligas också på svenska förutsätts att det finns tillräckliga personalresurser inom serviceproduktionen både hos landskapets affärsverk och hos serviceproducenter på basnivå och utvidgad basnivå. Det föreligger en risk att bristen på t.ex. svenskspråkig personal inom socialvården kan hämma serviceproduktionen på svenska då de kommunalt anställda socialarbetarna övergår till landskapets affärsverks tjänst och det inte finns tillgänglig personal för social- och hälsovårdsstationerna. Folktinget anser därför att frågan bör utvärderas också ur ett utbildningspolitiskt perspektiv så att tillgången till svenskspråkig vårdpersonal tryggas.

11 § Val av tjänsteproducent i särskilda situationer

I bestämmelsens 2 mom. regleras situationer då en person inte väljer eller inte förmår välja tjänsteproducent. Enligt momentet "kan" landskapet beakta de språkliga rättigheterna då landskapet väljer tjänsteproducent för personens räkning.

Folktinget understryker att momentet i praktiken kommer att bli aktuellt främst beträffande personer med vissa typer av funktionsnedsättning. Berörda personer behärskar ofta enbart ett språk och kommunikationen kan också i övrigt vara en utmaning. De språkliga rättigheterna i vården är därför särskilt viktiga för målgruppen. Folktinget anser därför att ordalydelsen bör skärpas så att landskapet har en skyldighet att beakta de språkliga rättigheterna.

40 § Språket för direktvalstjänster

Språklig indelning:

Social- och hälsovårds- och landskapsreformen flyttar över ansvaret för ordnandet av service från kommuner till landskapet. Reformen innebär att kommunerna helt och hållet fritas från alla typer av uppgifter och ansvar vad gäller social- och hälsovårdstjänster. Kommunen är alltså framledes en irrelevant aktör i fråga om denna service. Därför har man följdriktigt definierat landskap som innehåller tvåspråkiga kommuner eller både enspråkigt finska och svenska kommuner som tvåspråkiga landskap. Tvåspråkiga landskap har skyldighet att ordna service på både svenska och finska.

I den föreslagna 40 § 1 mom. har man ändå valt att låta de språkliga rättigheterna utgå från kommuntillhörighet. Till denna del är bestämmelsen problematisk. De grundrätts-, författnings- och förvaltningsrättsliga följderna av bestämmelsen har utretts enbart ytligt i förslaget och detta utgör en brist. Folktinget hänvisar till regeringens proposition 92/2002 med förslag till ny språklag, sid 8. Enligt nämnda proposition är utgångspunkten den att språkliga rättigheter kan begränsas t.ex. regionalt så länge jämlikhetsprincipen inte kränks.

Undantagsförfarande:

Undantagsförfarandet i 40 § 2 mom. utgör likt stadgandet i bestämmelsens 1 mom. en betydande begränsning av valfriheten för den svenskspråkiga befolkningen och Folktinget anser att bestämmelsen kräver särskild uppmärksamhet och noggrannhet eftersom tillämpningen av bestämmelsen i praktiken har starkt inflytande över de svenskspråkiga vårdmarknaderna.

Enligt momentet kan en serviceproducent få dispens från att producera service på båda nationalspråken enbart om kunderna inom det område där verksamhetsstället är beläget på lika villkor har tillgång till service på modersmålet. Ur bestämmelsen motiveringar framgår att med lika tillgång avses bl.a. avståndet till serviceproducenten. Folktinget välkomnar denna precisering.

Enligt Folktinget innehåller undantagsförfarandet ändå betydande svagheter. Lagens syfte är att främja kundens möjlighet att välja serviceproducent. Undantagsförfarandet verkar dock möjliggöra undantag enbart med den motiveringen att valfrihet på minoritetens språk redan existerar. Folktinget anser att ett dylikt undantagsförfarande ska bygga på godtagbara, verkliga undantagsgrunder.

Folktinget ser att det är nödvändigt att vidareutveckla bestämmelserna gällande förfarandet kring undantagsbestämmelsen. Det kommer troligen särskilt i inledningsfasen av reformens ikraftträdande att uppstå situationer där flera vårdproducenter anhåller om undantagstillstånd, men undantag enbart kan beviljas till någon eller några. Det bör i dylika situationer finnas klara regler för hur man går till väga så att den språkliga minoritetens rätt till fritt vårdval inte kringskärs.

Återkallande av undantag:

Bestämmelsens tredje moment ger landskapet möjlighet att återkalla ett undantag om förhållandena inom ett område ändrats så att kunderna inte längre har tillgång till direktvalstjänster på lika villkor på båda nationalspråken. Folktinget understöder momentet och understryker att det särskilt viktigt att landskapet kontinuerligt följer upp vårdssituationen för den språkliga minoriteten inom berörda områden och genast reagerar då tillgång till service och utnyttjande av valfriheten inte längre genomförs.

Slutligen understryker Folktinget att påverkansorganet för minoritetens språk bör ha verkliga möjligheter att påverka landskapets beslutspraxis i frågan. Organen kommer att ha viktig information om de praktiska förhållandena i landskapet och detta bör utnyttjas i beslutsfattandet.

40 § Bolagiseringsskyldighet

Folktinget anser att bolagiseringsskyldigheten kan föra med sig risker. Med tanke på att bolagiseringsskyldigheten i praktiken är oåterkallelig när den väl trätt i kraft, bör man i den fortsatta beredningen utföra en grundlig bedömning av vilka konsekvenser bolagiseringen får för den svenska servicen.

Affärsverkens skyldighet att styra minst 15 procent av medlen till kundsedlar för att användas utanför affärsverket leder till att en betydande del av den offentliga specialistsjukvården bör bolagiseras. Enligt experter försämrar detta centralsjukhusens förutsättningar att upprätthålla jour. Skyldigheten att bolagisera en del av specialistsjukvården innebär enligt Folktinget en betydande risk för de svenskspråkiga jourtjänsterna.

77 § Informationshanteringstjänst för valfriheten

Enligt bestämmelsen förverkligas kundernas valfrihet med de riksomfattande informationshanteringstjänsterna och alla serviceproducenter som avses i valfrihetslagstiftningen bör använda dem. Informationstjänsterna har alltså en alldeles central betydelse inom reformen. Folktinget understryker att informationstjänsten är särskilt viktig för den språkliga minoriteten. För den språkliga minoriteten är valsituationen nämligen ännu mera utmanande än för majoriteten. Förutom att välja en producent som förmodas producera tjänster av hög kvalitet, behöver en medlem av den språkliga minoriteten dessutom bedöma huruvida producenten kan leverera samma kvalitet på minoritetsspråket.

Folktinget förutsätter att informationstjänsterna från början planeras och genomförs så att de fungerar likvärdigt på båda nationalspråken. De digitala informationslösningarna får en allt mer betydande roll och tjänster på både finska och svenska bör enligt Folktinget vara högt prioriterade.

LAG OM PRODUKTION AV SOCIAL- OCH HÄLSOTJÄNSTER

Hänvisning till språklagstiftningen

Som ovan konstaterades leder reformen till helt nya strukturer vad gäller de språkliga rättigheterna inom social- och hälsovården. Bestämmelserna i valfrihetslagen leder till att det inom samma landskap och till och med inom samma kommun kan finnas serviceproducenter med olika språkliga skyldigheter och detta kan särskilt bland allmänheten och personalen leda till oklarheter kring skyldigheten att betjäna på landets två nationalspråk. Av denna orsak ser Folktinget att det i lagen borde ingå en informativ hänvisning till de relevanta språkbestämmelserna.

Offentlig informationstjänst

I utkastets 10 §, 11 § och 13 § stadgas om ett register över tjänsteproducenter samt en offentlig informationstjänst och dess innehåll. Folktinget understryker att informationstjänsten innehar en särskild betydelse för den språkliga minoriteten inom landskapen. För den språkliga minoriteten är valsituationen nämligen ännu mera utmanande än för majoriteten. Förutom att välja en producent som förmodas producera tjänster av hög kvalitet, behöver en medlem av den språkliga minoriteten dessutom bedöma huruvida producenten kan leverera samma kvalitet på minoritetsspråket. Tillgången till denna information behöver därför säkerställas inom ramen för bestämmelserna.

I bestämmelserna har man dock inte beaktat kundernas behov av information om serviceproducentens språkliga service. Folktinget anser att listan på uppgifter som ska lämnas för registrering enligt 13 § 2 mom. bör kompletteras med en punkt gällande serviceproducentens språkliga service. Denna information är nödvändig inte bara då kunden väljer social- och hälsovårdsstation, utan också t.ex. då kunden erhållit en kundsedel på basis av vilken kunden kan välja serviceproducent på marknaden.

Svenska Finlands folkting

Thomas Blomqvist
Folktingsordförande

Markus Österlund
Folktingssekreterare

Erik Munsterhjelm
Sakkunnig inom social- och hälsovård samt förvaltning

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta Helsinki 1.6.2017

Asia: Svenska Finlands folktingin lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä liittyen sosiaali- ja terveydenhuolto- sekä maakuntauudistukseen, lakiin asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja lakiin sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamisesta

Viite: Kutsu asiantuntijakuulemiseen ja kirjallisen lausunnon toimittamiseen 15.5.2017

LAUSUNTO

Svenska Finlands folkting kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto kyseessä olevista uudistuksista. Lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti Folktinget ottaa kantaa kielellisiä oikeuksia koskeviin kysymyksiin.

Nykytilanteessa ei riittävässä määrin huomioida asukkaiden perustuslaillista oikeutta saada sosiaali- ja terveydenhuoltoa ruotsiksi ja suomeksi samanlaisten perusteiden mukaan. Puutteet on nostettu esiin Valtioneuvoston kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta (2006, 2009 ja 2013) ja kansainvälisissä asiantuntija-arvioinneissa, kuten Euroopan neuvoston asiantuntijakomitean raportissa Euroopan alueellisten tai vähemmistökielten peruskirjan soveltamisesta (2012) ja Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen neuvoa-antavan komitean raportissa (2016).

Yhtenä uudistuksen tavoitteena on varmistaa, että koko väestöllä on yhdenvertaisesti käytettävissään sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut. Tämä käsittää myös yhdenvertaisuuden kieliryhmien välillä. Jotta palvelut ovat tasavertaisesti saatavilla ruotsiksi ja suomeksi, on tärkeää arvioida uudistuksen seurauksia ruotsinkieliselle väestölle.

Folktingetin mukaan ehdotuksen arvio vaikutuksista kielellisiin oikeuksiin painottaa vahvasti juridista näkökulmaa. Kun kyse on poikkeuksellisen laajasta uudistuksesta, tulisi käytännön vaikutuksia kielellisiin oikeuksiin ja oikeuteen sosiaali- ja terveydenhuoltoon selvittää tarkemmin.

MAAKUNTALAKI

Asukkaiden vaikuttamismahdollisuudet

Uudistus vaikuttaa suoraan ruotsinkielisen väestön mahdollisuuksiin osallistua päätöksentekoon, kun ruotsinkielisen väestön prosentuaalinen osuus pienenee maakunnissa kuntiin verrattuna. Ruotsinkielisten henkilöiden pienempi osuus ei kuitenkaan ole ainoa muutos, joka vaikuttaa ruotsinkielisen väestön osallistumiseen maakunnan päätöksentekoon. Sen seurauksena ruotsinkielisellä väestöllä tulee kyseessä olevan esityksen perusteella olemaan merkittävästi pienemmät mahdollisuudet vaikuttaa ruotsinkielistä väestöä koskeviin päätöksiin. Tällaista demokraattisten oikeuksien syövyttämistä ei Folktingetin mukaan voi hyväksyä.

Folktinget viittaa tässä julkisen vallan velvollisuuteen edistää asukkaiden demokraattisia oikeuksia. Perustuslain 14 §:n 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään

koskevaan päätöksentekoon. Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön yhteiskunnallisista tarpeista samanaisten perusteiden mukaan.

Ehdotuksessa kielivähemmistön – suomen tai ruotsin – vähentynyttä demokraattista osallistumista korvaa kielivähemmistön vaikuttamistoimielin (maakuntalain 27 §). Folktinget on kuitenkin sitä mieltä, että toimielin ei ole tarpeeksi vahva turvatakseen kielivähemmistön osallistumisoikeudet perustuslain 14 §:n ja 17 §:n mukaisesti. Ongelmallista on se, että hallitus mainitsee ruotsinkielisten tosiasiallisten osallistumismahdollisuuksien heikkenevän päätöksenteossa samalla, kun heikennetään toimielimen asemaa säännönmukaisesta lautakunnasta vaikuttamistoimielimeen.

Vaikuttamistoimielin ei ole varsinainen lautakunta, jolla voisi olla julkista valtaa. Toimielin ei myöskään ole sidottu maakunnan hallintoon eikä toimielimelle ole turvattu riittävästi resursseja ja osallistumista tehtävän suorittamiseksi. Vaikuttamistoimielimen asemaa tulee siksi vahvistaa monilta osin.

Ottaen huomioon vaikuttamiselimen keskeisen roolin Folktinget edellyttää, että vaikuttamistoimielin on maakuntalain 6 luvun 29 §:n 1 momentin mukainen lakisääteinen ja pakollinen lautakunta. Vaikuttamistoimielintä koskeva sääntely tulee täten siirtää maakuntalain 6 lukuun niin, että toimielimen asema pakollisena lautakunta todetaan 29 §:n 1 momentissa maakunnan toimielimistä, ja toimielimen tarkempi sääntely tulee siirtää 5 luvusta 6 lukuun. ”Kielivähemmistön lautakunta” voisi olla sopiva nimi toimielimelle.

Toimielimen muodollisen aseman vahvistaminen lakisääteiseksi lautakunnaksi ei yksinomaan riitä. Toimielimelle on lisäksi turvattava tosiasiallinen tiedonsaanti ja osallistuminen maakunnan päätöksentekoon. Tämän saavuttamiseksi säännöksessä on säädettävä, että toimielimen puheenjohtaja on maakuntahallituksen jäsen. Folktinget pitää tätä edellytyksenä sille, että kielivähemmistöllä on faktinen mahdollisuus toteuttaa demokraattista oikeuttaan vaikuttaa päätöksentekoon kaksikielisissä maakunnissa.

Jotta lautakunnalla on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon, säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on nimenomaan todettava, että vaikuttamistoimielimen tekemät palvelutarvetta koskevat selvitykset, arvioinnit ja määritelmät otetaan huomioon maakunnan päätöksenteossa. Tästä oli olemassa säännös lain tasolla viime vaalikauden esityksessä sote-uudistukseksi, HE 324/2014. Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on myös mainittava, että maakuntahallituksen tulee ottaa käsittelyyn toimielimen vuosittainen kertomus palvelujen toteutumisesta vähemmistön kielellä.

Folktinget esittää, että maakuntalain 29 §:n 1 momenttia maakunnan toimielimistä täydennetään seuraavasti:

Maakunnassa on oltava maakuntavaltuuston lisäksi maakuntahallitus ja tarkastuslautakunta. Kaksikielisissä maakunnissa on lisäksi oltava kielivähemmistön lautakunta.

Folktinget ehdottaa, että ehdotettu maakuntalain 27 § siirretään maakuntalain 6 lukuun seuraavin muutoksin:

Xx § Kielivähemmistön lautakunta

Kaksikielisissä maakunnissa on kielivähemmistön, ruotsin tai suomen, lautakunta. Lautakunnan jäseniksi valitaan maakunnan kielivähemmistöön kuuluvia asukkaita edustavia henkilöitä.

Kielivähemmistön lautakunnan tehtävänä on selvittää, arvioida ja määritellä maakunnan kielellisen vähemmistön omalla kielellä tarjottavien palvelujen tarvetta sekä seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua. Lautakunnan tehtävänä on selvitysten, arvioinnin ja seurannan perusteella tehdä maakuntahallitukselle ehdotuksia kielivähemmistön palvelujenkehittämiseksi sekä henkilöstön kielitaitovaatimuksista ja kielitaidon kehittämisestä. Lautakunnalla voi olla myös muita maakuntahallituksen määrittämiä tehtäviä. Lautakunnan on annettava vuosittain maakuntahallitukselle kertomus palvelujen toteutumisesta vähemmistön kielellä.

Folktinget ehdottaa, että ehdotetun maakuntalain 30 §:ää toimielinten kokoonpanosta täydennetään seuraavasti:

Kaksikielisissä maakunnissa vähintään yksi maakuntahallituksen jäsen edustaa ruotsinkielistä väestöä.

Toimielimellä tulee myös olla maakuntalain 24 §:n 2 momentin mukainen aloiteoikeus ja asia on otettava käsiteltäväksi kuuden kuukauden kuluessa. Lisäksi on tärkeää, että lautakunnan esittelijällä on virkamiesvastuu.

SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISLAKI

11 § Palvelujen kokoaminen suurempiin kokonaisuuksiin

Luonnoksen 11 §:ssä säädetään palveluiden kokoamisesta suurempiin kokonaisuuksiin. Säännöksen 2 momentin mukaan laaja ympärivuorokautinen päivystys keskitetään 12 maakuntaan. Merkittävää on se, että Pohjanmaan maakunta ei ole yksi näistä maakunnista. Se tarkoittaa sitä, että Vaasan keskussairaala ei ehdotuksen mukaan tarjoa laajaa päivystystä, mikä on ongelmallista kielellisten oikeuksien kannalta. Väestön kielellisten oikeuksien turvaamiseksi sen sijaan Etelä-Pohjanmaan maakunta saa tehtäväkseen järjestää laajaa päivystyspalvelua myös ruotsiksi.

Folktinget ei voi hyväksyä tällaista ratkaisua, jossa Etelä-Pohjanmaalle annetaan vastuu laajasta päivystyspalvelusta Pohjanmaan maakunnan kustannuksella. Folktinget esittää seuraavat perusteet:

Folktinget viittaa perustuslain säännöksiin sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä kielestä. Perustuslain 17 §:n 2 momentin, oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, mukaan julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Tämä käsittää myös riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Perustavanlaatuiset kielelliset oikeudet edellyttävät, että kansalliskielet ovat sekä muodollisesti että faktisesti samanvertaisia ja että oikeudet toteutetaan tavalla, joka toimii myös käytännössä.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin, oikeus sosiaaliturvaan, mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Kokonaisuutena arvioituna perustuslain 17 § ja 19 § tarkoittavat sitä, että kun oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin varmistetaan, on myös kielelliset oikeudet turvattava.

Perustuslain 122 §:n, hallinnollinen jaotus, mukaan hallintoa järjestettäessä tulee pyrkiä yhteensopiviin aluejaotuksiin, joissa turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan.

Professori Olli Mäenpää on lausunnossaan (1.7.2016) Ruotsinkieliselle neuvontaryhmälle, yhteistyö Folktingetin ja Suomen Kuntaliiton ruotsinkielisen osaston välillä, ottanut kantaa perustavanlaatuisiin kielellisiin oikeuksiin ajankohtaisessa uudistuksessa. Mäenpään mukaan perustavanlaatuiset kielelliset oikeudet tulee turvata toimivana elementtinä, joka sisällytetään hallinnolliseen järjestämiseen ja riittävien sosiaali-, terveys- ja sairaanhoitopalvelujen toimeenpanoon. Oikeutta riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin ei Mäenpään mukaan voi turvata tavalla, joka sivuuttaa perustavanlaatuiset kielelliset oikeudet.

Professori Mäenpään mukaan hallinnollisille tarkoituksenmukaisuusnäkökohdille ja taloudellisille näkökohdille ei lainvalmistelussa voi antaa yhtä paljon tai enemmän painoarvoa kuin perusoikeuksille.

Folktingetin mukaan on hyvin epätodennäköistä, että valittu ratkaisu voisi turvata kielelliset oikeudet, sillä toimivan kaksikielisen palvelun luominen suomenkielisellä alueella sijaitsevassa suomenkielisessä järjestössä on erittäin haastavaa. Tätä taustaa vasten Folktinget katsoo, että hallinnolliset tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat on esityksessä selvästi asetettu etusijalle kielellisiin oikeuksiin nähden.

Esityksen kielellisten vaikutusten arvioinnissa (s. 279) todetaan, että ehdotettu ratkaisu on parempi mm. potilasturvallisuuden kannalta. Folktinget korostaa, että kiireellisissä tapauksissa kieli on ennen kaikkea potilasturvallisuuskysymys. Hoitohenkilökunnan ja potilaan välinen kommunikaatio voi olla ratkaiseva hyvän hoitotuloksen saavuttamiseksi. Suomessa meillä ei ole oikeaa käsitystä tästä, sillä hoitovirheiden selvittämisessä (Valvira) ei oteta huomioon potilaan äidinkieltä.

Ottaen huomioon, että ehdotuksella on kauaskantoisia seurauksia kielellisille oikeuksille, perustelut päivystysrakenteelle ja sille, että Pohjanmaan maakunta ei saa laajaa päivystystä, ovat selvästikin riittämättömät. Folktinget edellyttää, että lakiehdotusta muutetaan siten, että Pohjanmaan maakunta saa laajan ympärivuorokautisen päivystyksen.

Asian edellisessä eduskuntakäsittelyssä terveydenhuoltolain muuttamisen yhteydessä perustuslakivaliokunta edellytti, että Vaasan keskussairaalaasta Seinäjoen keskussairaalaan siirrettävien potilaiden on käytännössä voitava käyttää omaa kieltään. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan kanta oli se, että Seinäjoen keskussairaala veloitetaan tarjoamaan laajaa ympärivuorokautista päivystyspalvelua ruotsin kielellä, mutta valiokunta ei siirtänyt asiaa perustuslakivaliokuntaan valitun ratkaisun perustuslainmukaisuuden tarkistamista varten. Folktingetin mukaan kyseinen kirjaus terveydenhuoltolaissa ei takaa kielellisiä oikeuksia käytännössä, ja Folktinget katsoo ongelmalliseksi sen, että sama kirjaus on kopioitu ajankohittaiseen lakiehdotukseen.

Folktinget edellyttää, että tasavallan presidentin lausuma terveydenhuoltolain muutoksen vahvistamisen yhteydessä huomioidaan. Presidentti Sauli Niinistön mukaan päivystys-

palveluja voidaan siirtää Vaasasta Seinäjoelle vain, jos siirrettäessä vallitsee varmuus siitä, että potilaat saavat kyseiset palvelut valintansa mukaan suomen tai ruotsin kielellä. Kyseisten laajan päivystyksen palvelujen siirtämisen edellytyksenä on etukäteen varmistaa, että palvelua tosiasiaassa voidaan tarjota kahdella kielellä.

Maakunnan palvelujen suunnittelu, kehittäminen ja ohjaus

Kielellisten oikeuksien käytännön toteutuminen edellyttää hyvin suunniteltua ja koordinoitua panostusta kaikilta asiaankuuluville toimijoilta. Tyydyttävän lopputuloksen saavuttamiseksi työ kielellisten oikeuksien huolehtimisesta on aloitettava jo palvelujen suunnitteluvaiheessa.

Ehdotuksen 16 §:n mukaan maakunnat sovittavat keskenään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut yhteen maakuntien yhteistyösopimuksessa. Säännöksen mukaan maakuntien on muun muassa sovittava kielellisten oikeuksien varmistamisesta ja sen edellyttämistä toimenpiteistä. Folktinget katsoo kuitenkin, että maakuntien sisäisillä asiakirjoilla, lähinnä maakunnan palvelustrategia (14 §) ja maakunnan palvelulupaus (15 §), on ratkaiseva merkitys kielellisten oikeuksien turvaamiselle käytännössä. Asiakirjojen perustavanlaatuinen merkitys huomioiden on ongelmallista, että kielellisiä kysymyksiä ei ole huomioitu säännöksissä eikä niiden perusteluissakaan.

Maakunnan tulee palvelustrategiassaan ja palvelulupauksessaan selittää, millä tavoin kielellisistä oikeuksista huolehditaan. Maakunnan tulee selkeästi selvittää, miten se aikoo varmistaa ruotsin- ja suomenkielisen väestön yhdenvertaisuuden käytännössä. Valinnanvapauden kielelliset näkökohdat, hankintamenettely, lähipalvelut, digitaaliset palvelut, asiakasasiakirjat, tieto ja viestintä, henkilöstön kielitaitovaatimukset ja strategiat hoitoketjujen toimivuudesta ruotsiksi ovat esimerkkejä tekijöistä, jotka ovat toimivan sosiaali- ja terveydenhuollon osalta ratkaisevia maakunnan kielivähemmistön kannalta. Tässäkin maakunnan on selvitettävä, miten se takaa katkeamattoman hoitoketjun ruotsiksi yhteistyössä muiden toimijoiden, kuten Kelan ja yksityisten yhtiöiden, kanssa.

LAKI MAAKUNTALAIN, SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISESTÄ ANNETUN LAIN JA PELASTUSTOIMEN JÄRJESTÄMISESTÄ ANNETUN LAIN VOIMAANPANOSTA

Väliaikainen hallinto aloittaa maakuntien rakennetta ja palveluiden tuottamista koskevien asioiden valmistelun. Valmistelu tulee todennäköisesti määrittämään, miten palvelu järjestetään ja tuotetaan maakunnissa pitkän aikaa eteenpäin. Sen vuoksi on tarpeellista, että väliaikaisessa hallinnossa on laajaa asiantuntemusta siitä, miten ruotsinkieliset rakenteet ja ruotsinkielinen palvelu järjestetään, jotta maakunta voi täyttää lakisääteiset velvoitteensa.

Siksi on huolestuttavaa, että voimaanpanolaista puuttuu säännöksiä kielellisistä näkökohdista väliaikaisen hallinnon ja valmistelun osalta. Vähimmäisvaatimus on se, että väliaikaisella valmistelutoimielimellä on kaksikielisissä maakunnissa jäseniä, joilla on asiantuntemusta palvelun järjestämisestä kahdella kielellä.

LAKI ASIAKKAAN VALINNANVAPAUDESTA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA

Palvelun yhdenvertainen saavutettavuus

Valinnanvapaus voi paikoitellen, etenkin taajamissa, parantaa palvelun saatavuutta. Se koskee myös ruotsinkielisen palvelun saatavuutta. Suomessa merkittävä osa väestöstä asuu kuitenkin alueilla, jotka eivät ole kovinkaan houkuttelevia yksityisten palveluntuottajien kannalta. Vaarana on, että yksityiset palveluntuottajat kiinnostuvat ensisijaisesti keskisuurista ja suuremmista taajamista, jolloin haja-asutusalueet ja kielivähemmistö ovat vähemmän houkuttelevia. Se voi johtaa siihen, että merkittävää osaa ruotsinkielisestä väestöstä uhkaa valinnanvapauden ulkopuolelle jääminen. Suuremmissa taajamissa ruotsinkielinen väestö on hajautunut ympäri aluetta, ja sen takia ruotsinkielisen väestön voidaan katsoa asuvan ”haja-asutusalueella”.

Tilanne voi muuttua ongelmalliseksi sen väestöosan kannalta, joka asuu haja-asutusalueella, josta palveluntuottajat eivät ole kiinnostuneita. Koska maa on harvaan asuttu, on äärimmäisen tärkeää, että maakunnalla on selkeä velvollisuus tarjota sosiaali- ja terveyspalveluja niillä maakunnan alueilla, joista yksityiset palveluntuottajat eivät ole kiinnostuneita.

Näissä tapauksissa lakiehdotuksen 43 § ja 81 § palvelun tuottamisesta niin sanotussa markkinapuutetilanteessa tulevat ajankohtaiseksi. Markkinapuutetta koskevissa säännöksissä huomioidaan tosin vain palveluntuottajien määrä eikä sitä, onko palvelua käytännössä saatavilla myös vähemmistön kielellä. Tämä tulee johtamaan tilanteeseen, jossa suomen- ja ruotsinkielistä palvelua tarjoavia palveluntuottajia on virallisesti riittävästi mutta käytännössä ruotsinkielistä palvelua on heikosti saatavilla. Folktinget katsoo, että säännöstä on täydennettävä siten, että se ottaa huomioon palvelun todellisen saatavuuden omalla äidinkielellä.

Folktingetin näkemyksen mukaan maakuntien on aktiivisesti varmistettava kielivähemmistön vaikuttamistoimielimen myötävaikutus, kun palveluja järjestetään ruotsiksi. Toimielimen tehtävänä on toimia sen hyväksi, että palvelu, jota tuotetaan vähemmistön kielellä, säilyttää korkean laadun ja on maakunnan asukkaiden saatavilla. Toimielimellä on oltava tosiasialliset edellytykset hoitaa tehtävänsä.

Ruotsin kielen taitoisen hoitohenkilöstön saatavuus on niukka useimmissa ammattiryhmissä, mikä muodostuu ongelmaksi jo tänä päivänä. Valinnanvapauden toteutuminen myös ruotsiksi edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja palveluntuotannossa, niin maakuntien liikelaitoksissa kuin palveluntuottajilla, perustasolla ja laajennetulla perustasolla. On olemassa riski, että esimerkiksi ruotsinkielisen henkilökunnan puute sosiaalihuollossa haittaa palveluntuotantoa ruotsiksi, kun kunnan palveluksessa olevat sosiaalityöntekijät siirtyvät maakunnan liikelaitosten palvelukseen eikä sosiaali- ja terveysasemilla ole saatavissa henkilökuntaa. Folktingetin mukaan asiaa täytyy arvioida myös koulutuspoliittisesta näkökulmasta niin, että ruotsinkielisen hoitohenkilökunnan saatavuus turvataan.

11 § Palvelun tuottajan valinta erityistilanteissa

Säännöksen 2 momentissa säädetään tilanteista, joissa henkilö ei tee tai ei kykene tekemään palveluntuottajan valintaa. Momentin mukaan maakunta ”voisi” ottaa huomioon asiakkaan kielellisten oikeuksien toteutumisen valittaessaan palveluntuottajaa henkilölle.

Folktinget korostaa, että momentti käytännössä tulee koskemaan henkilöitä, joilla on jonkin asteinen vamma. Kyseiset henkilöt osaavat usein vain yhtä kieltä, ja kommunikointi voi muutoinkin olla haastavaa. Kielellisten oikeuksien toteutuminen hoidossa on siksi erityisen tärkeää kohderyhmälle. Folktingetin mukaan sanamuotoa tulee tiukentaa niin, että maakunnalla on velvollisuus huomioida kielelliset oikeudet.

40 § Suoran valinnan palvelujen kieli

Kielellinen jaotus

Sosiaali- ja terveys- sekä maakuntauudistus siirtää palvelun järjestämisvastuun kunnilta maakunnille. Uudistuksen seurauksena kunnat vapautetaan kaikista sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvistä tehtävistä ja vastuusta. Kunta on siis vastedes epäoleellinen toimija näiden palvelujen osalta. Siksi maakunnat, joihin kuuluu kaksikielisiä kuntia tai sekä suomen- että ruotsinkielisiä kuntia, on johdonmukaisesti määritelty kaksikieliseksi maakunniksi. Kaksikielisillä maakunnilla on velvollisuus järjestää palvelua sekä ruotsiksi että suomeksi.

Ehdotetussa 40 §:n 1 momentissa on kuitenkin päätetty, että kielelliset oikeudet perustuvat kuntalaisuuteen. Siltä osin säännös on ongelmallinen. Säännöksen perusoikeudellisten, valtiosääntöoikeudellisten ja hallinto-oikeudellisten seurauksien arvio on vain pintaraapaisu, mikä tekee ehdotuksesta puutteellisen. Folktinget viittaa hallituksen esitykseen 92/2002 uudeksi kielilainiksi, sivu 8. Esityksen mukaan lähtökohtana on, että kielellisiä oikeuksia voidaan rajoittaa esimerkiksi alueellisesti, kunhan yhdenvertaisuusperiaatetta ei loukata.

Poikkeuslupamenettely

Poikkeuslupa 40 §:n 2 momentissa rajoittaa, kuten 1 momentin säännös, ruotsinkielisen väestön valinnanvapautta, ja Folktinget katsoo, että säännös vaatii erityistä huomiota ja tarkkuutta, sillä sen soveltaminen vaikuttaa käytännössä suuresti ruotsinkielisiin sosiaali- ja terveydenhuoltomarkkinoihin.

Momentin mukaan palveluntuottaja voi saada poikkeusluvan velvollisuudesta tuottaa kaksikielisessä kunnassa palveluja molemmilla kansalliskielillä, jos toimipisteen sijaintialueella on saavutettavissa palveluja yhdenvertaisesti asiakkaiden äidinkielellä. Säännöksen perusteluista käy ilmi, että yhdenvertaisella saavutettavuudella tarkoitetaan muun muassa välimatkaa palveluntuottajalle. Folktinget pitää tätä täsmennystä tervetulleena.

Folktingetin mukaan poikkeusmenettelyssä on kuitenkin merkittäviä heikkouksia. Lain tarkoituksena on edistää asiakkaan mahdollisuutta valita palveluntuottaja. Poikkeusmenettely näyttäisi kuitenkin mahdollistavan poikkeusluvan ainoastaan sillä perustelulla, että valinnanvapaus on jo olemassa vähemmistön kielellä. Folktinget katsoo, että tällaisen poikkeusmenettelyn tulee perustua hyväksyttäviin, todellisiin poikkeussyihin.

Folktingetin mielestä on tarpeellista kehittää säännöksiä liittyen menettelyyn poikkeus-tilanteessa. Uudistuksen voimaantulon alkuvaiheessa syntyy todennäköisesti tilanteita, joissa useat palveluntuottajat anovat poikkeuslupaa, mutta se voidaan myöntää ainoastaan yhdelle tai muutamalle. Sellaisissa tilanteissa on oltava selkeät säännöt, miten menetellä, jotta kieli-vähemmistön oikeutta valinnanvapauteen ei rajoiteta.

Poikkeusluvan peruuttaminen

Säännöksen 3 momentti antaa maakunnalle mahdollisuuden peruuttaa myöntämänsä poikkeuslupa, jos sijaintialueen olosuhteet muuttuvat siten, etteivät suoran valinnan palvelut

ole asiakkaiden yhdenvertaisesti saavutettavissa molemmilla kansalliskielillä. Folktinget kannattaa momenttia ja korostaa, että on erityisen tärkeää, että maakunta jatkuvasti seuraa kielivähemmistön tilannetta kyseessä olevilla alueilla ja heti reagoi, kun palvelujen saavutettavuus ja valinnanvapauden hyödyntäminen eivät enää toteudu.

Lopuksi Folktinget korostaa, että kielivähemmistön vaikuttamistoimielimellä tulee olla tosi-asiallinen mahdollisuus vaikuttaa maakunnan päätöksäytäntöön tässä asiassa. Toimielimillä tulee olemaan tärkeää tietoa käytännön olosuhteista maakunnassa, ja tätä tietoa tulee hyödyntää päätöksenteossa.

40 § Yhtiöittämisvelvollisuus

Folktinget katsoo, että yhtiöittämisvelvollisuus voi tuoda mukanaan riskejä. Ottaen huomioon, että yhtiöittämisvelvollisuus astuttuaan voimaan on käytännössä peruuttamaton, on jatkovalmistelussa tehtävä perusteellinen arvio siitä, mitä seurauksia yhtiöittämisestä on ruotsinkielisille palveluille.

Liikelaitosten velvollisuus ohjata vähintään 15 prosenttia varoista asiakaseteleihin, joita käytetään liikelaitoksen ulkopuolella, johtaa siihen, että merkittävä osa julkisesta erikoissairaanhoidosta on yhtiöitettävä. Asiantuntijoiden mukaan tämä heikentää keskussairaaloiden edellytyksiä ylläpitää päivystystoimintaa. Velvollisuus yhtiöittää osa erikoissairaanhoidosta on Folktingetin mukaan merkittävä riski ruotsinkielisille päivystyspalveluille.

77 § Valinnanvapauden tiedonhallintapalvelut

Säännöksen mukaan asiakkaiden valinnanvapaus toteutuu valtakunnallisilla tiedonhallintapalveluilla, joita kaikkien valinnanvapauslaissa tarkoitettujen palveluntuottajien tulee käyttää. Tietopalvelut ovat siis keskeisiä uudistuksessa. Folktinget korostaa, että tietopalvelut ovat erityisen tärkeät kielivähemmistölle. Kielivähemmistölle valintatilanne on nimittäin haastavampi kuin enemmistölle. Sen lisäksi, että kielivähemmistöön kuuluvan henkilön on valittava tuottaja, jonka uskotaan tuottavan korkealaatuista palvelua, on henkilön arvioitava, voiko tuottaja tarjota samaa laatua myös vähemmistön kielellä.

Folktinget edellyttää, että tietopalvelut suunnitellaan ja toteutetaan alusta asti niin, että ne toimivat yhdenvertaisesti molemmilla kansalliskielillä. Digitaalisilla tietopalveluratkaisuilla on yhä tärkeämpi rooli, ja Folktingetin mukaan palveluiden saatavuus sekä suomen että ruotsin kielellä tulisi asettaa etusijalle.

LAKI SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUJEN TUOTTAMISESTA

Viittaus kielilainsäädäntöön

Kuten aiemmin on todettu, johtaa uudistus kokonaan uusiin rakenteisiin, mitä tulee kielellisiin oikeuksiin sosiaali- ja terveydenhuollossa. Valinnanvapauslain säännökset johtavat siihen, että samassa maakunnassa ja jopa samassa kunnassa voi olla palveluntuottajia, joilla on toisistaan poikkeavia kielellisiä velvoitteita, ja tämä voi etenkin yleisön ja henkilöstön keskuudessa johtaa epäselvyyksiin liittyen velvollisuuteen palvella maan molemmilla kansalliskielillä. Tästä syystä Folktinget katsoo, että lakiin pitäisi sisältyä informatiivinen viittaus ajankohtaisiin kielisäännöksiin.

Julkinen tietopalvelu

Luonnoksen 10, 11 ja 13 §:issä säädetään palveluntuottajien rekisteristä sekä julkisesta tietopalvelusta ja sen sisällöstä. Folktinget korostaa, että tietopalvelulla on erityinen merkitys maakuntien kielivähemmistöille. Kielivähemmistölle valintatilanne on nimittäin vieläkin haastavampi kuin enemmistölle. Sen lisäksi, että kielivähemmistöön kuuluvan henkilön on valittava tuottaja, jonka uskotaan tuottavan korkealaatuista palvelua, on henkilön arvioitava, voiko tuottaja tarjota samaa laatua myös vähemmistökielillä. Tämän tiedon saatavuus on siksi turvattava säännöksiä puitteissa.

Säännöksissä ei kuitenkaan ole huomioitu asiakkaiden tarvetta saada tietoa palveluntuottajien kielellisestä palvelusta. Folktinget katsoo, että listaan tiedoista, jotka jätetään rekisteröintiä varten 13 §:n 2 momentin mukaan, tulee lisätä kohta palveluntuottajan kielellisestä palvelusta. Tämä tieto on välttämätön paitsi silloin, kun asiakas valitsee sosiaali- ja terveysasemaa, myös silloin, kun asiakas on saanut asiakassetelin, jonka perusteella asiakas voi valita markkinoilla toimivan palveluntuottajan.

Svenska Finlands folkting

Thomas Blomqvist
Folktingetin puheenjohtaja

Markus Österlund
Folktingetin pääsihteeri

Erik Munsterhjelm
Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntija sekä hallintoasiantuntija